Utdannings-
direktoratet

Innspill til veiledende innholdslister

Status
Innsendt til Utdanningsdirektoratet
Innsendt og bekreftet av instansen via: kathrine.selvikvag@skolelederforbundet.no

Innsendt av
Kathrine Selvikvåg

Innsendt dato
15. april 2026

På vegne av
Skolelederforbundet

Målgruppe
Organisasjon (Privat)

Stilling
Rådgiver

✓ Jeg bekrefter at denne uttalelsen er på vegne av hele oppgitte organisasjon.

1. Om utkast til veiledende innholdsliste til læreplaner i samfunnsfag og samfunnsfag samisk

Forslaget til veiledende innholdsliste gjelder for både læreplan i samfunnsfag og læreplan i samfunnsfag samisk. Læreplan i samfunnsfag og samfunnsfag samisk legger til rette for at elevene skal se sammenhenger mellom historiske, geografiske og nåtidige forhold, og hvordan de påvirker hverandre. De utvalgte innholdselementene forsøker å ivareta dette, men samtidig peke på mulig innhold som er mer spesifikt knyttet til fagområder faget består av.

Veiledende innholdslister er en ny form for støtte til lærerne og skolenes arbeid med læreplanene. De skal støtte skolenes arbeid med verdigrunnlaget, og bidra med felles referanserammer og økt innsikt i, blant annet felles historie, kulturarv og tradisjoner. Listene er veiledende, og frivillige å bruke.

Listene kan brukes av lærere når de planlegger og gjennomfører undervisning i fagene og som utgangspunkt for samtaler om hva som er relevant faglig innhold i opplæringen. De inneholder forslag til konkret innhold som temaer, praksiser, begreper, tekster og lignende, men er ikke en heldekkende liste over alt innhold som er aktuelt i faget.

Utkastet til innholdsliste dekker 1.–10. trinn, med egne innholdselementer for hvert hovedtrinn. Du finner spørsmål etter hvert hovedtrinn. Det er også noen overordnede spørsmål til slutt i utkastet.

Til hvert innholdselement følger det med en kort beskrivelse med noen eksempler på innhold som undervisningen kan ta utgangspunkt i. Det følger også en begrunnelse for hvorfor innholdselementet er valgt ut og hvilke kompetansemål innholdselementet er relatert til. Begrunnelsen knytter seg til tekstene i delen «Om faget» i læreplanen.

1.1. Innholdselementer for 1. og 2. trinn

Forslag til innholdselement	
Innholdselement	**Beskrivelse**
Barns rettigheter	Alle barn har rettigheter. Barns rettigheter handler om å forstå hvilke universelle og særskilte lover og regler som sikrer alle barn rett til liv, helse, utdanning, omsorg, lek, og å bli hørt i saker som angår dem. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Regler på skolen og i klassen • FNs barnekonvensjon • Spesifikke rettigheter for urfolk, nasjonale minoriteter og mennesker med funksjonsvariasjon

Begrunnelse
Arbeid med lover og regler, særlig barns rettigheter, bidrar til at elevene får kjennskap til egne rettigheter, utvikler demokratiforståelse, respekt for alle mennesker i samfunnet, samt at de vil kunne utvikle evner til å kunne delta aktivt og ansvarlig i samfunnet.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 2. trinn

Forslag til innholdselement

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- samtale om følelser, kropp, kjønn og seksualitet og hvordan egne og andres grenser kan uttrykkes og respekteres
- presentere og gi eksempler på rettigheter barn har i Norge og verden, og hva barn kan gjøre ved brudd på disse rettighetene

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Naturen vår: Artsmangfold og naturtap	Samspillet mellom natur, samfunn og mennesker er et sentralt tema knyttet til bærekraftig utvikling. Naturen vår har et rikt artsmangfold som er viktig å ta vare på. Naturtap handler om at naturområder forsvinner, at natur- og artsmangfoldet blir redusert og at økosystemene blir svekket. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Tur i nærmiljøet • Natur- og kulturlandskap i nærmiljøet • Nærmiljøet før og nå • Sporfri ferdsel i naturen • Søppelsortering

Begrunnelse

Å arbeide med samspillet mellom mennesker, natur og samfunn i eget nærmiljø kan bidra til å utvikle og styrke elevenes forståelse av bærekraft og samfunnsansvar. Kjennskap til artsmangfold og naturtap kan synliggjøre hvordan miljø og klima over tid blir påvirket av menneskelig aktivitet. Dette kan igjen bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og gi eksempler på hvordan mennesker påvirker klima og miljø, og dokumentere hvordan påvirkningene kommer til syne i nærmiljøet

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Hvor har jeg tilhørighet?	Innholdselementet handler om hvor elevene føler tilhørighet og kan slik gi elevene kunnskap om egen familie- og slektshistorie. Dette gir et godt utgangspunkt til at elevene kan snakke med andre generasjoner om deres liv og virke. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Forslag til innholdselement

- Forskjeller og likheter mellom generasjoner
- Kart og kilder som viser elevenes historiske og geografiske bakgrunn
- Familieformer og siida (som kan forstås både som "fellesskap" og "hjem" på nordsamisk)
- Migrasjon, mobilitet og flytting
- Ulike folkegrupper (blant annet nasjonale minoriteter og urfolk)

Begrunnelse
Elevene skal bli bevisst på hvordan vi er historieskapte, men også historieskapende. Innholdselementet og undervisningen kan bidra til identitetsutviklingen til den enkelte og forståelsen av de forskjellige fellesskapene vi mennesker inngår i. Det innebærer også å inkludere majoritets- og minoritetsperspektiver, og særlig samisk kultur og samfunnsliv.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 2. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere hvordan mennesker levde for én til to menneskealdre siden
- beskrive og gi eksempler på mangfold i Norge, med vekt på ulike familieformer og folkegrupper, inkludert det samiske urfolket
- samtale om hvordan ulike kilder, inkludert kart, kan gi informasjon om samfunnsfaglige spørsmål

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 2. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere hvordan mennesker levde for én til to menneskealdre siden
- beskrive og gi eksempler på mangfold og likeverd i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie, med vekt på samisk slektskap og ulike familieformer og folkegrupper
- samtale om hvordan ulike norske og samiske kilder, inkludert fortellinger og kart, kan gi informasjon om samfunnsfaglige spørsmål

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Kulturmøter i et flerkulturelt samfunn	Å forstå hvordan møter mellom mennesker har bidratt til samfunns– og kulturutvikling er en sentral del av kompetansen elevene skal utvikle for å kunne forstå seg selv i en større sammenheng. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Kulturuttrykk som mat, høytider, tradisjoner, klær og språk • Kulturelle likheter og forskjeller mellom by og land og minoritet og majoritet • Samer, nasjonale minoriteter og innvandrede minoriteter i Norge

Begrunnelse

Forslag til innholdselement

Arbeid med innholdselementet kan bidra til identitetsutviklingen til den enkelte og forståelse av de forskjellige fellesskapene vi mennesker inngår i. Det innebærer å inkludere majoritets- og minoritetsperspektiver, og særlig samisk kultur og samfunnsliv. Undervisningen danner grunnlag for at elevene vil kunne utvikle forståelse for hvordan mennesker lever sammen i et samfunn, og hvordan levesettet har vært og blir preget av mangfold og kulturmøter.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 2. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og gi eksempler på hvordan mennesker i ulike deler av verden påvirker hverandres liv
- beskrive og gi eksempler på mangfold i Norge, med vekt på ulike familieformer og folkegrupper, inkludert det samiske urfolket

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 2. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og gi eksempler på hvordan mennesker i ulike deler av verden påvirker hverandres liv
- beskrive og gi eksempler på mangfold og likeverd i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie, med vekt på samisk slektskap og ulike familieformer og folkegrupper.

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene. Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?
Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.
Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ivareta fagets egenart og dette har betydning for valg av innhold på listen.
Hvor enig er du i at innholdet i listen ivaretar en god balanse mellom de ulike delene av faget?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.
Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 1.–2. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer) ?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.
Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 1.–2. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 1.–2. trinn?

Ikke svart

1.2. Innholdselementer for 3. og 4. trinn

Forslag til innholdselement	
Innholdselement	**Beskrivelse**
Kulturminner og verdensarv	Kulturminner er spor som mennesker har etterlatt seg, som steder forbundet med tro, tradisjoner eller ulike former for historiske hendelser. Verdensarven er den kultur- og naturarven som anses å ha unik, universell verdi sett fra et historisk, kunstnerisk, vitenskapelig eller estetisk synspunkt. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • UNESCOs verdensarvliste (som Bryggen i Bergen, Urnes stavkirke, Røros, helleristningene i Alta, Vegaøyan) • Industriarv (som Notodden, Rjukan og Akerselva) • Samiske kulturminner (som stedsnavn, gammetufter, merkeplasser, grav- og offerplasser og sjøsamiske gårder) • Kulturminner knyttet til de nasjonale minoritetene (som liggesletter, røykstuer, badstuer, snublesteiner, mm.)
Begrunnelse Ved å arbeide med og utforske kulturminner får elevene innsikt i hvordan mennesker levde tidligere og hvordan landskap og samfunn har utviklet seg. Dette gir et godt grunnlag for å kunne utvikle forståelse for lokal historie	

Forslag til innholdselement

og geografi, så vel som nasjonale kulturarvområder. Gjennom arbeid med samisk kulturarv, styrkes elevenes evne til å se sammenhenger og koblinger mellom fortidens og nåtidens levesett og levevilkår i et større perspektiv.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 4. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske kulturminner og hvordan mennesker levde i den tiden kulturminnene er fra, og sammenligne med hvordan vi lever i dag
- beskrive kultur- og naturlandskap i Norge og samtale om hvordan historiske og geografiske kilder, inkludert kart, kan gi informasjon om landskap

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Naturvern og verneområder	Naturvern handler om å bevare naturen og naturressurser. Når et naturområde er vernet, er det beskyttet mot inngrep. Hensikten med vern er å sikre verdifull natur for framtidige generasjoner. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Nasjonalparker (som Raet, Jotunheimen, Hardangervidda og Rondane) • Landskapsvernområder (som Lyngsalpene, Frafjordheiane og Larvik bøkeskog) • Naturreservater (som Malmøya og Malmøykalven, Eldåa og Tverrlimyran) • Biotopvernområder (som Bangtjernet, Steinsfjorden og Torbudalen) • Marine verneområder (som Lopphavet, Saltstraumen og Stad)

Begrunnelse
Ved å arbeide med og utforske ulike typer verneområder får elevene en innsikt i geografisk mangfold, variasjon og bevissthet om miljø. Dette gir et godt grunnlag for å kunne utvikle forståelse av lokalmiljø og geografi i Norge, samt den gjensidige påvirkningen mellom natur og samfunn

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 4. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive kultur- og naturlandskap i Norge og samtale om hvordan historiske og geografiske kilder, inkludert kart, kan gi informasjon om landskap

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Forbruk og gjenbruk	Forbruk og gjenbruk kan sette forståelsen av eget og andres klimaavtrykk inn i en sammenheng som kan bidra til å bevisstgjøre elevene på hvordan overforbruk og produksjon av avfall kan reduseres på individ- og samfunnsnivå.

Forslag til innholdselement

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- FNs bærekraftsmål
- Forvaltning av naturressurser i Norge og i andre land
- Kildesortering, resirkulering og gjenbruk
- Tradisjonshåndverk blant samer og nasjonale minoriteter, som neverfletting, ståltrådarbeid, grindvev. Sentrale begrep på nordsamisk kan være birgejupmi (å ta vare på og å klare seg), árbemáhttu/árbediehtu (tradisjonell kunnskap).

Begrunnelse
Arbeid med innholdselementet kan gi kunnskap om hvilke konsekvenser menneskers ressursbruk har hatt og har. Slik kan elevene vurdere handlingsalternativer for bærekraftig utvikling på individuelt, nasjonalt og globalt nivå. Bærekraftig utvikling i samfunnsfag skal også ses i lys av ulike perspektiver, fra det lokale til det globale, og i et urfolks- og minoritetsperspektiv, med vekt på fortid, nåtid og framtid.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 4. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og gi eksempler på noen sider ved bærekraftig utvikling
- reflektere over sammenhengen mellom personlig økonomi og forbruk hos den enkelte
- presentere årsaker til at samene har urfolksstatus i Norge, og beskrive forskjellige former for samisk kultur- og samfunnsliv før og nå

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 4. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvorfor samene har urfolksstatus i Norge, og beskrive sentrale trekk ved samisk kultur- og samfunnsliv før og nå, med vekt på eget samfunn
- reflektere over sammenhengen mellom personlig økonomi og forbruk hos den enkelte
- utforske og gi eksempler på noen sider ved bærekraftig utvikling, inkludert samisk tradisjonell kunnskap

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Politisk makt og innflytelse	Politisk makt handler om hvem som fatter og påvirker beslutninger på vegne av fellesskapet. De offentlige institusjonene har en viktig rolle, men det har også sivilsamfunnet og mediene. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Kommunestyre, bystyre og fylkesting • Stortinget, regjeringen og domstolene • Sametinget • Styreformer • Nyheter og falske nyheter • Organisasjoner, sosiale bevegelser og aksjoner

Forslag til innholdselement

Begrunnelse
Arbeid med innholdselementet kan gi elevene innsikt i styresettet i Norge og folks mulighet til å medvirke. Det kan belyse hvordan makt og maktrelasjoner virker inn på ulike forhold i samfunnet.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 4. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvem som har makt, og hva et demokrati er, og utvikle forslag til hvordan man kan være med på å påvirke beslutninger
- samtale om noen viktige offentlige institusjoner og virksomheter i Norge og reflektere over hva de betyr i livet til mennesker

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 4. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvem som har makt, og hva et demokrati er, og utvikle forslag til hvordan man kan være med på å påvirke beslutninger
- samtale om noen viktige offentlige institusjoner og virksomheter i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie og reflektere over hva de betyr for menneskers liv

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.
Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.
Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ivareta fagets egenart og dette har betydning for valg av innhold på listen.
Hvor enig er du i at innholdet i listen ivaretar en god balanse mellom de ulike delene av faget?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.
Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 3.–4. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.
Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 3.–4. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 3.–4. trinn

Ikke svart

1.3. Innholdselementer for 5., 6. og 7. trinn

Forslag til innholdselement	
Innholdselement	**Beskrivelse**
Jordbruksrevolusjon	Jordbruksrevolusjonen for ca. 10 000 år siden innebar en overgang fra jeger-sankersamfunn til jordbrukssamfunn. Elvekulturer med irrigasjon la grunnlag for at ikke alle trengte å være involvert i matproduksjon og dermed for mer komplekse samfunn. Endringer i transportmetoder gjorde at områder ble knyttet sammen på nye måter og bidro til samfunnsendring. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Mesopotamia ved Eufrat og Tigris, samt Egypt ved Nilen • Kilder: Den første lønnsslippen i Sumer og Hammurabis lover • Jordbruk og befolkningsvekst • Overgangen til jordbrukssamfunn innebar press på nomadiske levemåter i Norge og verden

Begrunnelse
Arbeid med jordbruksrevolusjonen kan bidra til at elevene forstår at geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles. I undervisning om jordbruksrevolusjon og jordbrukssamfunn lærer elevene om lange linjer i menneskenes historie

Forslag til innholdselement

og hvordan samfunnsformene har endret seg. Innholdselementet viser hvordan mennesker til alle tider har beveget seg på jorda og samhandlet med folk fra andre steder.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske hvordan mennesker i fortiden livnærte seg, og samtale om hvordan sentrale endringer i livsgrunnlag og teknologi har påvirket og påvirker demografi, levekår og bosettingsmønstre
- reflektere over hvordan møter mellom mennesker har bidratt til å endre hvordan mennesker har tenkt og samfunn har vært organisert

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Vikingtid og middelalder	Vikingtiden var perioden fra omkring 800 til omkring 1050 og kjennetegnes av befolkningsvekst, økt handel med Europa, sentralisering av makt og overgangen fra norrøn religion til kristendom. Middelalderen i Europa regnes fra ca. 500-1500, mens middelalderen i Norge etterfølger vikingtiden. I denne perioden etableres et norsk kongedømme og lover. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Vikingferdene. Kilder kan være runeinskripsjonen “Halvdan var her” i moskeen Hagia Sofia i Miklagard (Istanbul), Ibn Fadlans reisebeskrivelse og Ottars beretning • Tingsystemet og lover • Handel, samarbeid og samkvem mellom norrøne vikinger og samer • Forholdet mellom konge og kirke • Svartedauden

Begrunnelse
Arbeid med temaet kan belyse hvordan fortidens mennesker tenkte, handlet og organiserte samfunnet annerledes enn oss. Det kan bidra til at elevene forstår at geografiske og historiske forhold legger betingelser for hvordan menneske dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser blir fordelte og at historien er preget av brudd og kontinuitet. Elevene kan bli bevisst på at vi er både historieskapte og historieskapende, samt utvikle historiske empati.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske hvordan mennesker i fortiden livnærte seg, og samtale om hvordan sentrale endringer i livsgrunnlag og teknologi har påvirket og påvirker demografi, levekår og bosettingsmønstre
- reflektere over hvordan møter mellom mennesker har bidratt til å endre hvordan mennesker har tenkt og samfunn har vært organisert

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Kolonialisme	Kolonialisme som begrep brukes oftest om prosessene der europeiske stater la under seg landområder i store deler av verden fra 1500-tallet og framover, og som fremdeles har virkninger i dagens samfunn. Kolonialismen kan også knyttes til fremvekst av og legitimering av rasisme, og gjenfinnes i rasistiske strukturer og fordommer også i dag. Kolonialisme er dessuten relevant for å forstå deler av politikken Norge og andre land historisk har ført i Sápmi/Sábme/Saepmie. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Columbus og andre europeere som krysset hav for å finne og erobre landområder • Den transatlantiske slavehandelen mellom 1450 og 1850. Enkelthendelser kan være slaveopprøret på Haiti i 1791 • Folkemordet i Kongo under kong Leopold II • Slaveskipet Fredensborgs forlis på Tromøya 1768, som viser hvordan Danmark-Norge var koblet til slavehandelen

Begrunnelse
Samfunnsfag skal bygge opp under holdninger og verdier som toleranse, likeverd og respekt. Elevene skal analysere hvordan makt og maktrelasjoner har virket og virker inn på ulike forhold i samfunnet. Kolonialisme er vesentlig for å forstå viktige sider av samfunnet vårt både globalt og nasjonalt i dag. Globale økonomiske strukturer følger fortsatt i stor grad mønstrene som ble etablert med kolonialismen.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne
- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneskerettighetene er blitt og blir ivaretatt i ulike land
- reflektere over hvordan møter mellom mennesker har bidratt til å endre hvordan mennesker har tenkt og samfunn har vært organisert.

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Demokratisering og nasjonsbygging	Norges Grunnlov ble vedtatt 17. mai 1814. Den er fundamentet for det norske demokratiet, rettsstaten og folkesuvereniteten, og bygger på prinsippene om maktfordeling, menneskerettigheter og et konstitusjonelt monarki. Nasjonsbyggingen hadde også en bakside. Den la grunnlaget for en intensivert fornorskingspolitikk overfor samer og nasjonale minoriteter, og grunnloven nektet jøder tilgang til riket. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Grunnloven av 1814 • Eidsvoll 1814 (maleri) • Innføring av parlamentarismen (1884)

Forslag til innholdselement

- Unionsoppløsningen (1905)
- Innføring av kvinnelig stemmerett (1913)
- Det første samiske landsmøtet 6. februar 1917 (Elsa Laula Renberg)

Begrunnelse
Grunnloven, unionsoppløsingen og allmenn stemmerett er sentrale historiske hendelser som utgjør fundamentet i det norske demokratiets historie. Hendelsene er eksempler på folkelig opprør og gjennomslag, og viser hvordan mennesker har kjempet for endring. Demokratiseringen og nasjonsbyggingen ser imidlertid forskjellig ut i et majoritets- og minoritetsperspektiv, og for kvinner og menn. Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene utvikler kunnskap om og innsikt i demokratiske verdier og prinsipper.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive sentrale hendelser som har ført til det demokratiet vi har i Norge i dag, og sammenligne hvordan enkeltmennesker har mulighet til å påvirke i ulike styresett
- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneskerettighetene er blitt og blir ivaretatt i ulike land
- utforske ulike sider ved mangfold i Norge og reflektere over menneskers behov for å være seg selv og for å høre til i fellesskap
- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og utvikle forslag til hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- beskrive sentrale hendelser som har ført fram til det demokratiet vi har i Norge og i Sápmi/Sábme/Saepmie i dag og sammenlikne hvordan enkeltmennesker har mulighet til påvirke beslutninger i ulike styresett
- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneske- og urfolksrettigheter har blitt og blir ivaretatt i ulike land
- utforske ulike sider ved mangfold i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie og reflektere over menneskers behov for å være seg selv og for å høre til i fellesskap
- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og drøfte hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Kvinnefrigjøring	Kvinnefrigjøring var og er en politisk kampsak for å sikre kvinner samme rettigheter, muligheter og frihet som menn. Det inkluderte blant annet allmenn stemmerett, økonomisk selvstendighet og kontroll over egen kropp. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Kvinnebevegelsen som sosial bevegelse • Kampen for kvinnelig stemmerett i Norge (1913)

Forslag til innholdselement

- Første kvinnelige stortingsrepresentant, Anna Rogstad
- Innføring av abort- og likestillingslov på 1970-tallet
- Paralleller til andre sosiale bevegelser som homobevegelsen (Stonewall-opprøret)

Begrunnelse
Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene utvikler et aktivt medborgerskap bygget på bevissthet om likestilling, demokrati og menneskerettigheter. Det kan gi elevene innsikt i hvordan makt og maktrelasjoner har virket og virker inn på ulike forhold i samfunnet.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og utvikle forslag til hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering
- reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt
- beskrive sentrale hendelser som har ført til det demokratiet vi har i Norge i dag, og sammenligne hvordan enkeltmennesker har mulighet til å påvirke i ulike styresett

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og drøfte hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering
- reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt
- beskrive sentrale hendelser som har ført fram til det demokratiet vi har i Norge og i Sápmi/Sábme/Saepmie i dag og sammenlikne hvordan enkeltmennesker har mulighet til påvirke beslutninger i ulike styresett

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Altasaken og etableringen av samepolitikken	Rundt 1968 oppsto det strid om utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget. I 1978 vedtok Stortinget at vassdraget skulle bygges ut. Vedtaket førte til flere års konflikt, debatt og folkeaksjoner mot utbyggingen. Saken resulterte i en omfattende reform av samepolitikken i Norge, blant annet gjennom at Sametinget ble opprettet og åpnet i 1989. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Folkeaksjonen mot utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget • Argumenter for og imot utbyggingen knyttet til reindrift, laksefiske, naturvern og kraftutbygging og samfunnsutvikling

Forslag til innholdselement

- Sivil ulydighet og demonstrasjoner som demokratiske verktøy, som da samiske kvinner okkuperte statsministerens kontor i 1981
- Samarbeid og solidaritet mellom samiske aktivister og miljøvernorganisasjoner
- Koblinger til og samarbeid med den internasjonale urfolksbevegelsen

Begrunnelse
Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles. Aksjonene gjorde at mange fikk øynene opp for samenes rettigheter, og Alta-saken er sentral for å forstå nyere samisk historie. Innholdselementet kan gi kunnskap om sammenhenger mellom natur og samfunn, og hvordan mennesker påvirker klima og miljø. Hendelsen kan synliggjøre hvordan enkeltmennesker og sosiale bevegelser kan påvirke politikk.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive sentrale hendelser som har ført til det demokratiet vi har i Norge i dag, og sammenligne hvordan enkeltmennesker har mulighet til å påvirke i ulike styresett
- utforske hovedtrekk ved historien til samene og de nasjonale minoritetene i Norge og presentere rettigheter samene og de nasjonale minoritetene i Norge har i dag

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive sentrale hendelser som har ført fram til det demokratiet vi har i Norge og i Sápmi/Sábme/Saepmie i dag og sammenlikne hvordan enkeltmennesker har mulighet til påvirke beslutninger i ulike styresett
- utforske hovedtrekk ved historien til samene og de nasjonale minoritetene i Norge og presentere rettigheter samene og de nasjonale minoritetene i Norge har i dag

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Samspill mellom menneske, samfunn og natur i verden	Verdensdelene representerer den store variasjonen i natur og samfunn på jorda. Geografiske hovedtrekk skapes i samspillet mellom naturgitte forhold, som beliggenhet, klima, vegetasjon og naturressurser, og menneskeskapte forhold som økonomi, bosettingsmønster, befolkning og levekår. Dette samspillet påvirker menneskene som bor der. Ved å undersøke noen utvalgte eksemplariske regioner, kan elevene utvikle forståelse av dette samspillet. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Amazonas • Nilen • Himalaya • Arktis • Taigaen

Forslag til innholdselement

- Stillehavsøyene

Begrunnelse
Innholdselementet gir elevene mulighet til å utforske globale problemstillinger.
Arbeid med verdensdelene kan bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive geografiske hovedtrekk i ulike deler av verden og reflektere over hvordan disse hovedtrekkene påvirker menneskene som bor der

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Tekstilindustrien	Tekstilindustrien består av globale varekjeder som kobler sammen råvarer, design, produksjon, transport, forbruk og avfall. Slik illustrerer tekstilindustrien den økonomiske globaliseringen og den globale arbeidsdelingen. Tekstilindustri bidrar med arbeidsplasser og inntekter til land i globale sør, samtidig som arbeidsforholdene ofte er dårlige og industrien innebærer en stor miljøbelastning. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Livet på og ved fabrikkene • Ressursbruk, forurensning og klimagassutslipp fra produksjon, transport og avfallshåndtering • Søppelbergene i Atacama (Chile) og Accra (Ghana) • Politisk mobilisering og påvirkning gjennom fagorganisering og internasjonale organisasjoner • Politisk endring på samfunnsnivå gjennom åpenhetsloven og lover om produsentansvar

Begrunnelse
Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene ser sammenhenger mellom individuelle valg, samfunnsstrukturer og tålegrensene i naturen. Det kan bidra til at elevene utvikler et aktivt medborgerskap bygget på bevissthet om demokrati, miljø, menneskerettigheter og likestilling.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere en global utfordring ved bærekraftig utvikling og hvilke konsekvenser den kan ha, og utvikle forslag til hvordan man kan være med på å motvirke utfordringen, og hvordan samarbeid mellom land kan bidra

Forslag til innholdselement

- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneskerettighetene er blitt og blir ivaretatt i ulike land
- reflektere over hvordan kommersiell påvirkning kan virke inn på forbruk, personlig økonomi og selvbilde

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere en global utfordring ved bærekraftig utvikling og hvilke konsekvenser den kan ha, og utvikle forslag til hvordan man kan være med på å motvirke utfordringen, og hvordan samarbeid mellom land kan bidra
- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneske- og urfolksrettigheter har blitt og blir ivaretatt i ulike land
- reflektere over hvordan kommersiell påvirkning kan virke inn på forbruk, personlig økonomi og selvbilde

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
De nasjonale minoritetene i Norge	Norge har fem nasjonale minoriteter; jøder, kvener/norskfinner, romanifolk/tatere, romer og skogfinner. Minoritetene har på ulike måter bidratt til å forme norsk historie og kulturarv, og er også levende kulturer i dag. De nasjonale minoritetene har ulik historie og kultur, og er mangfoldige innad. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Jøders synagogeliv og målbevisste integrering i det norske samfunnet • Samspill og samarbeid mellom kvener/norskfinner, samer og nordmenn på Nordkalotten ("trestammers møte") • Romanifolk/tatere som omreisende håndverkere og samarbeid med norske gårder og lokalsamfunn • Romsk samhold og stolthet i møte med fordommer og ekskludering • Skogfinners svedjebruk og nære forhold til naturen

Begrunnelse
Kjennskap til de ulike minoritetenes levesett og tradisjoner gjennom historien og i dag, er viktig for å forstå det norske samfunnet. Arbeid med innholdselementet kan bidra til identitetsutviklingen til den enkelte, til å skape forståelse for forskjellige fellesskaper vi mennesker inngår i og til å gi innsikt i minoritetsperspektiver.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske ulike sider ved mangfold i Norge og reflektere over menneskers behov for å være seg selv og for å høre til i fellesskap
- utforske hovedtrekk ved historien til samene og de nasjonale minoritetene i Norge og presentere rettigheter samene og de nasjonale minoritetene i Norge har i dag

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Forslag til innholdselement

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske ulike sider ved mangfold i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie og reflektere over menneskers behov for å være seg selv og for å høre til i fellesskap
- utforske hovedtrekk ved historien til samene og de nasjonale minoritetene i Norge og presentere rettigheter samene og de nasjonale minoritetene i Norge har i dag

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Rasisme og antirasisme	Rasisme er fordommer, diskriminering og vold basert på etnisitet, hudfarge, nasjonalitet eller religion, mens antirasisme er motstand mot slike holdninger og handlinger. Rasisme har påvirket og påvirker enkeltmennesker og samfunn i Norge og verden. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Forholdet mellom ytringsfrihet (§ 100 i Grunnloven) og hatefulle ytringer (§ 185 i Straffeloven) • Kongens tale i Slottsparken 1. september 2016 • Høyreekstremisme og nynazisme • Fakkeltoget mot rasisme etter drapet på Benjamin Hermansen • Diskriminering, raseskille (Jim Crow-lovene) og borgerrettighetsbevegelsen i USA

Begrunnelse
Arbeid med rasisme og antirasisme fremmer grunnleggende verdier i Norge, som toleranse, likeverd og respekt. Det bidrar samtidig til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende fellesskap der mangfold blir verdsatt.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og utvikle forslag til hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.
Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.
Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ivareta fagets egenart og dette har betydning for valg av innhold på listen.
Hvor enig er du i at innholdet i listen ivaretar en god balanse mellom de ulike delene av faget?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.
Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 5.–7. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.
Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 5.–7. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 5.–7. trinn

Ikke svart

1.4. Innholdselementer for 8., 9. og 10. trinn

Forslag til innholdselement

Innholdselement **Beskrivelse**

Forslag til innholdselement

Den industrielle revolusjon	Den industrielle revolusjonen startet i Storbritannia og spredte seg til land som Norge og regioner som det globale sør. Industrialiseringen førte til sosiale, økonomiske og politiske omveltninger på individ- og samfunnsnivå, og det la grunnlaget for storstilt økonomisk vekst, menneskeskapte klimaendringer, naturtap og global økonomisk ulikhet. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Geografi sin betydning for etablering av industri • Urbanisering, levekår og framveksten av arbeiderklassen • Motstand mot industrialiseringen (luddittene) • Barnearbeid og utbytting av arbeidere • Industrialiseringens betydning for klima og miljø • Teknologiske endringer i vår tid

Begrunnelse
Arbeid med den industrielle revolusjonen kan gi elevene forståelse av hvordan geografiske og historiske forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles. Det kan gi kunnskap om sammenhenger mellom natur og samfunn, om hvordan mennesker påvirker klima og miljø, og om hvordan levekår, levesett og demografi henger sammen.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne
- utforske hvordan teknologi har vært og fremdeles er en endringsfaktor, og drøfte innvirkningen teknologien har hatt og har på enkeltmennesker, samfunn og natur
- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst

Forslag til innholdselement

Innholdselement	**Beskrivelse**

Forslag til innholdselement

Første og andre verdenskrig	Første og andre verdenskrig var verdenskriger med millioner av drepte og skadde. Krigene innebar folkemord på flere folkegrupper, som jøder, romere, øst-europeere og funksjonsnedsatte. Verdenskrigene fikk store konsekvenser for ettertiden og kom til å prege den internasjonale orden. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Politiske, økonomiske og ideologiske årsaker til og konsekvenser av krigene. • Globale perspektiver på krigene. Kilde: Bilde av muslimske graver i Verdun. • Menneskers medvirkning, passivitet og motstand i krigene • Antisemittiske, antisiganistiske og rasebiologiske holdninger som årsaker til holocaust. • Det norske bidraget til holocaust. Kilder: Det angår også deg (Dagbladet 15.11.2014). Bildet av D/S Donau på kaia

Begrunnelse
Verdenskrigene gir et viktig grunnlag for å arbeide med verdier som menneskeverd, demokrati og kritisk tenkning, og de er sentrale for å forstå oppbygginga av internasjonale politiske institusjoner som FN. Krigene er også med på å belyse menneskers valg i konfliktsituasjoner.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst
- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av sentrale historiske og nåtidige konflikter og reflektere over om endringer av noen forutsetninger kunne ha hindret konfliktene
- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlinger og folkemord, som holocaust, og reflektere over hvordan ekstreme holdninger og ekstreme handlinger kan forebygges

Forslag til innholdselement

Innholdselement	**Beskrivelse**
Avkolonisering	Avkolonisering viser i smal forstand til prosessen etter 2. verdenskrig der land i Asia, Afrika og Sør-Amerika løsrev seg og ble selvstendige fra europeiske stater. I bred forstand innebærer avkolonisering å utfordre maktstrukturer som lever videre etter kolonialismen og et eurosentrisk verdens- og kunnskapssyn. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Den indiske selvstendighetsbevegelsen og delingen av India og Pakistan • Krigene i Vietnam, Algerie og Mosambique i lys av avkolonisering og politisk ideologier • Kampen mot apartheid i Sør-Afrika

Forslag til innholdselement

- Sannhets- og forsoningsprosesser i for eksempel Sør-Afrika, Canada, Grønland/ Kalaallit Nunaat og Norge
- Den internasjonale urfolksbevegelsen før og nå
- Sosiale bevegelser som jobber for avkolonisering i dag

Begrunnelse
Arbeid med innholdselementet kan bidra til å forstå hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold har lagt og legger betingelser for muligheten mennesker har hatt og har til å samarbeide, organisere seg og ta beslutninger i ulike samfunn. Elevene skal bli bevisst på hvordan vi er historieskapte, men også historieskapende. Innholdselementet kan gi elevene perspektiver på menneskers kamp for myndiggjøring og mulighet til å innta andre perspektiver.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av sentrale historiske og nåtidige konflikter og reflektere over om endringer av noen forutsetninger kunne ha hindret konfliktene
- utforske og beskrive hvordan menneske- og urfolksrettigheter og andre internasjonale avtaler og samarbeid har betydning for nasjonal politikk, menneskers liv og likestilling og likeverd
- gjøre rede for fornorskningen av samene og de nasjonale minoritetene og urettferdigheten de har blitt utsatt for, og reflektere over hvilke konsekvenser det har hatt og har på individ- og samfunnsnivå
- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst
- Gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlinger og folkemord, som holocaust, og reflektere over hvordan ekstreme holdninger og ekstreme handlinger kan forebygges

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse

Forslag til innholdselement

Det politiske systemet i Norge	Det politiske systemet i Norge er bygget på prinsipper om folkesuverenitet, maktfordeling og ytringsfrihet. Norsk politikk handler både om hvordan demokratiet vårt fungerer i praksis, og hvilke politiske syn som finnes i samfunnet vårt. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Veien fram til 1814-Grunnloven • Lokal- og stortingsvalg, stemmerett og deltakelse • Maktfordelingen mellom Stortinget, regjeringen og domstolene • Politiske partier, ideologier og skillelinjer • Kanaler for politisk innflytelse, som ungdomsråd og barn- og unges kommunestyre • Trusler mot demokratiet, som ekstremisme og polarisering

Begrunnelse
Faget skal bidra til at elevene utvikler kunnskap om og innsikt i demokratiske verdier og prinsipper. Arbeid med innholdselementet kan bidra til forståelse av det politiske systemet og kunnskap om politiske skillelinjer. Det gjør det mulig å tenke kritisk, respektere uenighet og delta aktivt i et demokratisk samfunn. Slik kan samfunnsfag fremme oppslutning om demokratiske verdier og demokratiet som styreform.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne
- beskrive trekk ved det politiske systemet og velferdssamfunnet i Norge i dag og reflektere over sentrale utfordringer
- reflektere over hvilke aktører som har makt i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne
- beskrive trekk ved de politiske systemene og velferdssamfunnene i Norge og Sapmi/Sabme/Saepmie og reflektere over sentrale utfordringer
- reflektere over hvilke aktører som har makt i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
Velferdsstat	Velferdsstaten i Norge ble bygd ut etter andre verdenskrig for å gi befolkningen et sosialt sikkerhetsnett ved tap av arbeid, sosial nød og helsesvikt. Velferdsstaten er overbygning for flere sentrale institusjoner i Norge, som NAV, barnehage og skole. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Vekst, velstand, ulikhet og fattigdom • Trepartssamarbeidet • Rettigheter og plikter i arbeidslivet, herunder streik som politisk virkemiddel • Statens pensjonsfond utland

Forslag til innholdselementer

- Utfordringer med å opprettholde velferdsstaten

Begrunnelse
Utbygginga av velferdsstaten er en sentral historisk hendelse, og begrepet velferdsstat er et sentralt fagbegrep og politisk begrep. Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles historisk og i Norge i dag.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvilke aktører som har makt i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine
- beskrive trekk ved det politiske systemet og velferdssamfunnet i Norge i dag og reflektere over sentrale utfordringer.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvilke aktører som har makt i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine
- beskrive trekk ved de politiske systemene og velferdssamfunnene i Norge og Sapmi/Sabme/Saepmie og reflektere over sentrale utfordringer

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
22. juli	22. juli var en politisk motivert terroraksjon i 2011. Utøya var stedet for Arbeidernes ungdomsfylkings (AUF) sin sommerleir hvor 69 døde, de fleste barn og unge. Til sammen mistet 77 personer livet i regjeringskvartalet i Oslo og på Utøya. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Terrorisme som fenomen • Utenforskap, ekkokammer, rasisme og konspirasjonstenkning som mulige forklaringer på terrorhandlingen • Håndtering og minnehandlinger i forbindelse med 22. juli-terroren, som rosetog • Bildet av Eskil Pedersen og Jens Stoltenberg (“Klemmen”) • Sangene “Til ungdommen” og “Barn av regnbuen”, “Påfugl” av Karpe.

Begrunnelse
Samfunnsfag skal bidra til at elevene kan delta i og videreutvikle demokratiet og forebygge ekstreme holdninger, ekstreme handlinger og terrorisme. 22. juli 2011 er en merkestein i moderne norsk historie, og hendelsen er beskrevet som et nasjonalt traume på grunn av omfanget av døde og skadde. Terroristens politiske motiver har også skapt debatt om forholdet mellom ekstreme holdninger og handlinger.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Forslag til innholdselement

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlinger og folkemord, som holocaust, og reflektere over hvordan ekstreme holdninger og ekstreme handlinger kan forebygges

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Fornorsking, assimilering og utestenging	Norge førte i mange år assimilerings- og utestengelsespolitikk overfor samer og de nasjonale minoritetene. Kvener/norskfinner, romanifolk/tatere, samer og skogfinner ble utsatt for fornorskingspolitikk, mens jøder og romer i større grad ble utestengt fra Norge. Samene og de nasjonale minoritetene benyttet og benytter ulike strategier for å bevare sitt levesett, språk og kultur i møtet med det norske majoritetssamfunnet. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Paragraf 2 i Grunnloven av 1814 • Avvisning av norske romer på grensen ved Padborg 1934 • Svanviken arbeidskoloni fram til 1989 • Wexelsenplakaten, fornorsking av etternavn og språktap • Usynliggjøring, nedvurdering, skam og minoritetsstress • Revitalisering av språk og kultur og opprettelse av ungdomsorganisasjoner blant samer og nasjonale minoriteter

Begrunnelse

Assimilerings- og utestengelsespolitikken i Norge var en av nasjonsbyggingens skyggesider, og kan gi utvidede minoritets- og majoritetsperspektiver til å forstå norsk historie og hvordan makt og ressurser har blitt og blir fordelt. Arbeidet kan bidra til identitetsutviklingen til den enkelte og forståelsen av de forskjellige fellesskapene vi mennesker inngår i, og gi innsikt i hvordan identitetsutvikling og fellesskap påvirkes av geografiske, historiske og nåtidige forhold.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- gjøre rede for fornorskningen av samene og de nasjonale minoritetene og urettferdigheten de har blitt utsatt for, og reflektere over hvilke konsekvenser det har hatt og har på individ- og samfunnsnivå
- reflektere over hvordan identitet, selvbilde og egne grenser utvikles og utfordres i ulike fellesskap, og presentere forslag til hvordan man kan håndtere påvirkning og uønskede hendelser
- vurdere på hvilke måter ulike kilder gir informasjon om et samfunnsfaglig tema, og reflektere over hvordan algoritmer, ensrettede kilder eller mangel på kilder kan prege forståelsen vår

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
Klimaendringer	Klimaet endrer seg ved at temperaturene stiger og ekstremvær blir hyppigere. De nåtidige klimaendringene er i stor grad skapt av menneskelige utslipp av klimagasser. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: • Årsaker til menneskeskapte klimaendringer, som bruk av fossile energikilder og avskoging • Konsekvenser av klimaendringer, som ekstremvær, stigende havnivå og klimarelatert migrasjon • Ansvar og konsekvenser for høy- mellom- og lavinntektsland, samt for artsmangfold og tradisjonsnæringer som reindrift (klimarettferdighet) • Internasjonalt samarbeid, som FN, Parisavtalen og FNs bærekraftsmål for å finne løsninger på samfunnsnivå

Begrunnelse
I samfunnsfag handler det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling om at elevene forstår sammenhengen mellom de sosiale, økonomiske og miljømessige forholdene ved bærekraft. Kunnskap om sammenhenger mellom natur og samfunn, om hvordan mennesker påvirker klima og miljø, og om hvordan levekår, levesett og demografi henger sammen, bidrar til denne forståelsen. I samfunnsfag skal elevene reflektere over og drøfte dilemmaer knyttet til de ulike dimensjonene ved bærekraftig utvikling og se at handlinger på både individ- og samfunnsnivå har betydning.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne
- sammenligne hvordan politiske, geografiske og historiske forhold påvirker levekår, bosettingsmønstre og demografi i forskjellige deler av verden i dag
- beskrive ulike dimensjoner ved bærekraftig utvikling og hvordan de påvirker hverandre, og presentere tiltak for mer bærekraftige samfunn

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne
- sammenligne hvordan politiske, geografiske og historiske forhold påvirker levekår, bosettingsmønstre og demografi i forskjellige deler av verden i dag
- beskrive ulike dimensjoner ved bærekraftig utvikling og hvordan de påvirker hverandre, presentere tiltak for mer bærekraftige samfunn og vurdere tiltakene i lys av tradisjonelle samiske næringer

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Fosen-saken	Fosen-saken er en konflikt mellom den norske staten og reindriftssamer på Fosen i Trøndelag om utbygging av vindkraft og bevaring av beitelandskap for rein. Høyesterett

Forslag til innholdselement

erklærte at utbyggingen var ugyldig. Resultatet ble at vindturbinene fikk stå mot at reindriftssamene ble kompensert økonomisk og i form av nye beiteområder.
Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Lokale konflikter knyttet til det grønne skiftet og tradisjonelle samiske næringer
- Demonstrasjoner og sivile ulydighetsaksjoner som virkemiddel
- De samiske aktivistene som fikk audiens på slottet
- Menneskerettigheter i Norge, med eksempler på både ivaretakelse og brudd
- Sørsamisk næring, kultur- og samfunnsliv

Begrunnelse
Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles. Det innebærer å inkludere majoritets- og minoritetsperspektiver, og særlig samisk kultur og samfunnsliv. Gjennom samfunnsfaglige tenkemåter og metoder skal elevene utvikle et aktivt medborgerskap bygget på bevissthet om demokrati, miljø, menneskerettigheter, likestilling og verdien av mangfold.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av sentrale historiske og nåtidige konflikter og reflektere over om endringer av noen forutsetninger kunne ha hindret konfliktene
- utforske og beskrive hvordan menneske- og urfolksrettigheter og andre internasjonale avtaler og samarbeid har betydning for nasjonal politikk, menneskers liv og likestilling og likeverd
- gjøre rede for fornorskningen av samene og de nasjonale minoritetene og urettferdigheten de har blitt utsatt for, og reflektere over hvilke konsekvenser det har hatt og har på individ- og samfunnsnivå
- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.
Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.
Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ivareta fagets egenart og dette har betydning for valg av innhold på listen.
Hvor enig er du i at innholdet i listen ivaretar en god balanse mellom de ulike delene av faget?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.
Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 8.-10. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.
Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 8.–10. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 8.–10. trinn

Ikke svart

1.5. Oppsummerende spørsmål

I hvilken grad er du enig i at veiledende innholdslister er til god hjelp og støtte for lærere i arbeidet med læreplanene?

Ikke svart

Hvor enig er du i at innholdet som er valgt ut er i tråd med læreplanen i faget?

Ikke svart

Tenker du at det vil være nyttig at det utvikles veiledende innholdslister til flere fag?

Ikke svart

Generelt positiv

Generell kommentar
Skolelederforbundet takker for muligheten til å gi innspill til Utdanningsdirektoratets forslag til veiledende innholdslister i utvalgte fag. Forbundet organiserer ledere i barnehage, skole og oppvekstsektor i hele landet, og arbeider for gode rammevilkår for ledelse, profesjonsfellesskap og kvalitet i opplæringen.

Skolelederforbundet er i utgangspunktet positive til utviklingen av veiledende innholdslister, og mener de kan være et nyttig støtteverktøy for både lærere og skoleledere. Slik forbundet leser forslaget, er listene moderat i omfang, godt forankret i læreplanverket og utformet på en måte som gir rom for lokale valg og faglige prioriteringer. Brukt slik de er ment, kan innholdslistene bidra til felles referanser og støtte planleggingen i fagene.

Samtidig vil Skolelederforbundet understreke betydningen av at innholdslister forblir veiledende og ikke utvikler seg til å fungere som "pensumlister". Læreplanene forutsetter profesjonelt skjønn, og undervisningen må kunne tilpasses elevgruppen, lokale forhold og skolens samlede faglige arbeid. Dersom veiledende lister får en normerende eller styrende funksjon i praksis, kan det svekke handlingsrommet for både lærere og skoleledere.

Når innholdslistene ikke er uttømmende, stiller det også krav til hvordan de brukes i praksis. Skoleledelse og profesjonsfellesskap må sikre felles forståelse, gode lokale faglige valg og rom for tilpasning, slik at listene fungerer som støtte for undervisningen og ikke som erstatning for profesjonelle vurderinger.

Skolelederforbundet ser positivt på at samisk innhold og perspektiver knyttet til nasjonale minoriteter løftes frem i arbeidet med innholdslistene, og mener dette er viktig for å bidra til bredde, representativitet og bevissthet om mangfold i skolen.

Avslutningsvis vil Skolelederforbundet understreke at veiledende innholdslister kan være et nyttig bidrag til skolens arbeid, forutsatt at det tydelig kommuniseres at de skal støtte, ikke styre, undervisningen.